

„ძველი“ და „ახალი“ პოეზიის გააზრებისათვის
XIX საუკუნის დასაწყისის ევროპულ და ქართულ
ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ დისკურსში
FOR UNDERSTANDING “THE OLD” AND “THE
NEW” POETRY IN THE EUROPEAN AND GEORGIAN
PHILOSOPHICAL-AESTHETIC DISCOURSE OF THE
BEGINNING OF THE XIX CENTURY

თამარ ვეფხვაძე
Tamar Vepkhvadze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Social and Political Sciences

საკვანძო სიტყვები: ესთეტიკა, პოეტიკა, ლიტერატურა, თარგმანი
Keywords: Aesthetic, Poetics, Literature, Translation

ევროპული და ქართული ფილოსოფიურ-ესთეტიკური აზრის ტიპოლოგიური თანხვედრების ანალიზის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია იმ ნათარგმნ თხზულებათა შესწავლა, რომლებიც გარკვეულ ტენდენციებს ამკვიდრებენ ჩვენში და ახალი მსოფლმხედველობრივი პარადიგმის ფორმირებას უწყობენ ხელს. მათ შორის – ახალი ტერმინოლოგიით თუ ამ ტერმინოლოგიის ახლებური გააზრება-განმარტებით ამდიდრებენ დამკვიდრებულ ცოდნას. ამდენად, მნიშვნელოვანია XVIII-XIX საუკუნეთა მიჯნაზე ნათარგმნი ძეგლების ლიტერატურული ბუნების, მათი თარგმნის მოტივირების, თარგმანთა სტილური თავისებურებების, თეორიული ხასიათის შრომათა თარგმანების, მათი პრობლემატიკის ანალიზი, რათა გავიგოთ, თუ რამდენად უწყობდა ყოველივე ეს ხელს ახალი ქართული ლიტერატურის ფორმირებას.

XIX საუკუნეში ქართული ლიტერატურა მდიდრდება ფილოსოფიური, პოეტიკური და ესთეტიკური საკითხების შემცველი ნათარგმნი თხზულებებით. ფილოსოფიურ-ესთეტიკური თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო შემდეგი თხზულებების ქართულ ენაზე თარგმნის ფაქტი: ქ. ვოლფის “თეორიული ფიზიკის”, ქ. ბაუმაისტერის “მეტაფიზიკის”, “ლოგიკის”, “ეთიკის”, “ფილოსოფიის”, კონდილიაკის “ლოგიკის”, მ. ჩულკოვის “მითოლოგიის”, მონტესკიეს “კანონთა გონის”, ვოლტერის “ზადიგი ანუ ბედისწერის”, “კანდიდი, ანუ ოპტიმისტის”, “შობისათვის”, “ოიდიპოსის”, და სხვ., ჟან-ჟაკ რუსოს “აზრნი ჟან-ჟაკ რუსოსი სხვადასხვა საგანთათვისა” და “სჯა, ანუ ტრაქტატი კულტურაზე”, ა. ფერგიუსონის “ზნეობითი ფილოსოფიისა” და ჟ. პ. ანსილიონის “ესთეტიკებრნი განსჯანისა”. ამ ნაწარმოებებს კარგად იცნობდნენ ის ქართველი მწერლები, რომლებსაც მთავარი წვლილი მიუძღვით ახალი ქართული ლიტერატურის დაწყებაში.

XVIII საუკუნიდან დაწყებული საქართველოში შემოდიოდა დიდძალი თარგმნილი ლიტერატურა. მათ შორის იყო რუს თუ უცხოელ (უმთავრესად დასავლეთ ევროპის) ფილოსოფოსთა შრომები. ეს თარგმანები საყურადღებოა არა მხოლოდ ლიტერატურულ ურთიერთობათა ასპექტით, არამედ იმ თვალსაზრი-

სით, თუ რა გავლენას ახდენდა ეს ურთიერთობები ახალი ქართული მწერლობის წარმოშობაზე.

ახალი ქართული მწერლობის დასაწყისი, რაც რომანტიზმის წარმოშობით აღინიშნა, აღბეჭდილია აღმოსვლური პოეტური აზროვნების დაძლევის ტენდენციით. ეს ტენდენცია გამოვლინდა კლასიკური ქრისტიანული წარსულისადმი მძლავრი მიბრუნებით. სწორედ ამ კონტექსტის გათვალისწინებით არის საინტერესო ის არჩევანი, რომლის მიხედვითაც ხდებოდა ამა თუ იმ ნაწარმოების ქართულ ენაზე თარგმნა.

ლიტერატურულ-ესთეტიკური პრობლემატიკის გაღრმავება-გაფართოებას დიდად უწყობდა ხელს ნათარგმნი თხზულებები. მათ შორის, ფილოსოფიური ლიტერატურა. აღორძინების ხანაში ნათარგმნ ძეგლთაგან, ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალსაზრისით, ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო ფრანგი ფილოსოფოსის, პრუსიის მეცნიერებათა აკადემიის წევრის ჟან-პიერ ფრედერიკ ანსილიონის (1767-1837) “ესთეტიკური განსჯანის” დავით ბატონიშვილისეული (1767-1819) თარგმანი (1818 წ). აღნიშნული თხზულება, რომელიც ჩვენი მრავალმხრივი კვლევის საგანს წარმოადგენს, უაღრესად საინტერესოა ახალი ქართული მწერლობის ესთეტიკური პრობლემატიკის შესასწავლად.

თარგმანს თან ერთვის დ. ბაგრატიონის შენიშვნები, რომლებიც მრავალრიცხოვანი სქოლიოების სახითაა წარმოდგენილი. ეს შენიშვნები ნათელ წარმოდგენას ქმნის იმ პერიოდის ლიტერატურათმცოდნეობისა თუ ფილოსოფიის ისტორიის განვითარების დონის შესახებ. კომენტარებში არაერთი ცნებაა განმარტებული ლიტერატურულ-ესთეტიკური სფეროდან, რომლებიც მანამდე არ იყო ცნობილი ქართული აზროვნებისათვის.

მათ შორის აღსანიშნავია რამდენიმე ტერმინის განმარტება, რომელთაგან, განვიხილავთ პოეზიისა და პოეტიკის, ახალი პოეზიის ესთეტიკასთან დაკავშირებულ ტერმინებს.

საყურადღებოა, რომ ანსილიონთან პოეზია ხელოვნების, მხატვრული შემოქმედების ერთ-ერთ ჟანრადაა წარმოდგენილი. ეს სიახლეა. როგორც ცნობილია, მე-18-ე საუკუნემდე ხელოვნების, როგორც მხატვრული შემოქმედების, ცნებითი დეფინიცია არ არსებობდა. ანსილიონის განცხადებით, “პოეზია არს დღესასწაულობა თავისუფლებისა სულისა“... ანსილი-

ონი უახლოვდება პოეზიის არისტოტელესეულ განსაზღვრებას: “ისტორიკოსი და პოეტი ურთიერთისაგან განსხვავდებიან იმით, რომ პირველი ლაპარაკობს იმის შესახებ, რაც მოხდა, მეორე კი ლაპარაკობს იმის შესახებ, თუ რა შეიძლება მომხდარიყო” (ჭელიძე, 1984: 57).

თუმცა, პოეზიის ძირითადი არსის ანსილიონისეული გააზრება პლატონის მოსაზრებებს უფრო ეთანხმება პოეზიის შესახებ, ვიდრე არისტოტელესას. როგორც ცნობილია, არისტოტელეს ერთ-ერთ ძირითად თეზისში ხელოვნება ფილოსოფიის დარგადაა წარმოდგენილი. პლატონთან კი მას უფრო გრძნობად-ემოციური დატვირთვა ენიჭება და ესთეტიკურ ფენომენს ქმნის.

ანსილიონი განიხილავს პოეზიის წარმოშობისა და განვითარების ისტორიას. მიუთითებს იმის შესახებ, რომ განვითარების სხვადასხვა ეტაპებზე პოეზიის მთავარი ფუნქცია სხვადასხვაგვარად გაიზრებოდა.

ანსილიონი ხელოვნების ძირითად არსად განწმენდის, კათარზისის ფუნქციას მიიჩნევს. ხოლო განწმენდა მასთან ისევე, როგორც ნეოპლატონიზმში, ადამიანის ამაღლების პირობაა, რომელსაც არა მხოლოდ გნოსეოლოგიური, არამედ ეთიკური და ესთეტიკური მნიშვნელობაც გააჩნია.

ანსილიონის აზრით, რამდენადაც პოეზია ეპოქის სულისკვეთებიდან გამომდინარეობს, იმდენად იგი ცვალებადია დროის მიხედვით. თანამედროვეობა მკვეთრად განსხვავდება წარსულისაგან, რაც განაპირობებს განსხვავებას ძველსა და ახალ პოეზიას შორის. ანსილიონი ახასიათებს კაცობრიობის განვითარების ელინურ და ანტიკურ ეპოქებს. ეს ორი ეპოქა ერთმანეთის მსგავსი იყო საზოგადოებრივ-პოლიტიკური თუ სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით, რაც მათი კულტურული ცხოვრების სიახლოვესაც განაპირობებდა. ანსილიონის მიხედვით, თუკი ელინურ მითოლოგიასა და რელიგიას ესთეტიკური ფუნქცია ჰქონდა, ქრისტიანულ რელიგიას ადამიანის მორალურ-ზნეობრივი კათარზისის მისია აკისრია. ამგვარი მსჯელობის ფონზე იშლება „ახალი“ და „ძველი“ პოეზიის დაპირისპირება.

„ძველი“ და „ახალი“ პოეზიის ერთ-ერთი ძირითადი განმასხვავებელი ფაქტორი, ანსილიონის მიხედვით, ქალთა მიმართ დამოკიდებულებაში მდგომარეობს: ძველი სასცენო წარმოდგენები ქალის როლში მამაკაცის მონაწილეობას ითვალისწინებდა. ანსილიონი ამის გამო კრიტიკულ შეფასებას აძლევს ბერძნულ ხელოვნებას. ამასთან, ანსილიონი იმასაც აღნიშნავს, რომ ბერძნულ პოეზიაში ნაკლებად აღინიშნებოდა სიყვარულის ამაღლებული განცდა, ჭარბობდა რა ჰედონისტურ-ეროტიული მოტივი.

ანსილიონის სიმპათიები რაინდობის ეპოქისკენ იხრება, იგი გულისტკივილს გამოთქვამს იმის გამო, რომ ეს მშვენიერი დრო წარსულის საკუთრებაა: საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებას, მეცნიერული აზრისა თუ ეკონომიკის პროგრესს მოჰყვა ადამიანის ყველაზე უფრო ჭეშმარიტი ღირსებების დაცემა, მორალურ-ზნეობრივი კატეგორიების გაუფასურება.

ანსილიონის ამ მსჯელობის პარალელურად, დ. ბაგრატიონის კომენტარებში განმარტებულია რამდენიმე მნიშვნელოვანი ლიტერატურათმცოდნეობითი ტერმინი, როგორებიცაა: პოეზია, პოეტიკა, ჰიმნი, ელეგია, ტროპი, მეტაფორა, ელეგია, ლირა, ფანტაზია, პროზა, დრამა, სინონიმი, ეპოპეა, პლასტიკა, კომიკური, ტრაგიკული, სცენა, როლი, კოლორიტი და სხვ.

ანსილიონის ამ თხზულების ქართულად თარგმნის ფაქტი და დ. ბაგრატიონის კომენტარები წარმოაჩენენ ქართული ლიტერატურის განვითარების ახალ ეტაპს, როცა თვით ტრადიციული პრობლემებიც გაიაზრება ახალი თვალთახედვით. მართალია, ქართული რომანტიზმი წინასწარ შემუშავებულ თეორიულ წანამძღვრებზე დაყრდნობით არ წარმოშობილა, მაგრამ ლიტერატურულ-ესთეტიკური პრობლემების გაფართოებას გარკვეული მნიშვნელობა ეძლეოდა რომანტიკოსთა ლირიკის განვითარებისათვის. ხოლო ამ პრობლემათიკის შესწავლა საშუალებას გვაძლევს უკეთ გავიგოთ ამა თუ იმ ნაწარმოების კონკრეტული შინაარსი.

წყაროები:

- ვეფხვაძე თ. (2006), ქართული პრერომატიზმის ტიპოლოგიური ასპექტები, თბილისი: „საარი“.

- კუკავა თ. (1967), ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიიდან, თბილისი: „განათლება“.
- სირაძე რ. (1978), ქართული ესთეტიკური აზრის ისტორიიდან, თბილისი: „ხელოვნება“.
- ჭელიძე მ. (1984), ანტიკურობა და “დაუნერელი” ფილოსოფიის პრობლემა, თბილისი: „საქართველო“.

In terms of analyzing the typological coincidences of European and Georgian philosophical-aesthetic thought, it is important to study the translated works that introduce certain tendencies to us and contribute to the formation of a new worldview paradigm. Among them – they enrich the established knowledge with new terminology or a new understanding of this terminology. Thus, it is important to analyze the literary nature of the monuments translated at the turn of the 18th and 19th centuries, the motivation of their translation, the stylistic features of the translations, the translations of the theoretical works, their problems, to understand how all these contributed to the formation of new Georgian literature.

In the 19th century, Georgian literature was enriched with translated works containing philosophical, poetic and aesthetic issues. From the philosophical-aesthetic point of view, the fact of translating the following works into Georgian was especially important: “Theoretical Physics” by K. Wolf, “Metaphysics” by K. Baumeister, “Logic”, “Ethic”, “Philosophy”, “Logic” by Condillac, “Mythology” by M. Chulkov, “The Law of Mind” by Montesquieu, “Zadig, or Fate” by Voltaire, “Candid, or the Optimist”, “For Christmas”, “Oedipus”, etc., “Jean-Jacques Rousseau’s Thoughts on Different Subjects” and “Discussion, or Treatise on Culture” by Jean-Jacques Rousseau, “Moral Philosophy” by A. Ferguson and “Aesthetic Judgments” by J. P. Ansillon. These works were well known to Georgian writers, who made a major contribution to the beginning of new Georgian literature.

From the 18th century, a lot of translated literature was brought to Georgia. Among them were the works of Russian or foreign (mainly Western European) philosophers. These translations are noteworthy

not only in the sense of literary relations but also from the viewpoint of how these relations influenced the beginning of new Georgian literature.

The beginning of the new Georgian literature, which was marked by the origin of Romanticism, is imprinted with the tendency to overcome Eastern poetic thinking. This tendency was manifested in a powerful turning to the classical Christian past. It is in this context that the choice, according to which this or that work was translated into Georgian, is interesting.

The translated works greatly contributed to the deepening and expansion of literary-aesthetic problems, including philosophical literature. Among the monuments translated during the Renaissance, from the literary-aesthetic point of view, the most important was the translation (1818) of Jean-Pierre Frédéric Ansillon's (1767-1837) "Aesthetic Judgments", a French philosopher and member of the Prussian Academy of Science, by David Batonishvili (1767-1819). This work, which is the subject of our versatile research, is extremely interesting for the study of aesthetic problems of the new Georgian literature.

D. Bagrationi's remarks are attached to the translation, and are presented as numerous footnotes. These remarks give a clear vision of the level of development of the history of literature or philosophy of that period. A number of concepts from the literary-aesthetic field are explained in the comments that were not previously known to Georgian thought.

Among them, there are definitions of several terms, from which we discuss the terms related to poetry and poetics, aesthetics of new poetry.

It is noteworthy that poetry with Ansillon is one of the genres of art and artistic creation. This is a novelty. As is well known, there was no conceptual definition of art as artistic creation until the 18th century. According to Ansillon, "Poetry is a celebration of the freedom of spirit"... Ansillon approaches the Aristotelian definition of poetry: "The historian and the poet differ from each other in that the former speaks of what happened and the latter speaks of what might have happened." (Chelidze, 1984, p. 57).

However, Ansillon's understanding of the basic essence of poetry agrees more with Plato's views on poetry than with Aristotle's. As is well known, one of Aristotle's major theses presents art as a field of philosophy. With Plato, however, it is given a more sensory-emotional meaning and creates an aesthetic phenomenon.

Ansillon discusses the history of the origin and development of poetry and indicates that the main function of the poetry at different stages of development was to be understood differently.

Ansillon considers the function of purification, catharsis to be the basic essence of art. And purification with it, as in Neoplatonism, is a condition of human ascension, which has not only epistemological but also ethical and aesthetic significance.

According to Ansillon, as much as poetry is derived from the spirit of the epoch, so much of it is changeable over time. Modernity drastically differs from the past, which causes the difference between the old and new poetry. Ansillon characterizes the Hellenic and ancient eras of human development. These two epochs were similar from the socio-political or socio-economic viewpoints, which also led to the affinity of their cultural life. According to Ansillon, if Hellenic mythology and religion had an aesthetic function, the Christian religion has a mission of human moral catharsis. When contrasted with such reasoning, the controversy between "the new" and "the old" poetry unfolds.

According to Ansillon, one of the main distinguishing factors of "the old" and "the new" poetry lies in its attitude towards women: the old theatrical performances considered the participation of men in the role of women. Ansillon gives a critical assessment of Greek art because of this. However, Ansillon also points out that in Greek poetry less of an elevated feeling of love was felt, but dominated the hedonistic-erotic motif.

Ansillon's sympathies go back to the era of chivalry, he laments the fact that this wonderful time is the property of the past: development of public life, the progress of scientific thought or economics was followed by a decline of the truest human dignity, devaluation of moral categories.

In parallel with this discussion of Ansillon, several important literary terms are explained in D. Bagrationi's comments, such as poetry, poetics, hymn, trope, metaphor, elegy, lyre, fantasy, prose, drama, synonym, epic, plastic, comic, tragic, stage, role, charm, etc.

The fact of translating Ansillon's "Aesthetic Judgments" into Georgian and D. Batonishvili's comments represent a new stage in the development of the Georgian literature when even traditional problems are understood from a new perspective. Although that Georgian Romanticism did not originate on the basis of pre-developed theoretical guidelines, the expansion of literary-aesthetic problems was of some importance for the development of Romantic lyricism. And the study of these issues allows us to better understand the specific content of this or that work.

References:

- Chelidze M. (1984). Antikuroba da "dauwereli" filosofis problema. [Anticity and "Unwritten" Philosophical Problem]. Tbilisi: Sakartvelo.
- Kukava T. (1967). Kartuli filosofiuri azris istoriidan. [From History of Georgian Philosophical Thought]. Tbilisi: Ganatleba.
- Siradze R. (1978). kartuli estetikuri azris istoriidan. [From History of Georgian Esthetic Thought] Tbilisi: Khelovneba.
- Vepkhvadze T. (2006). Kartuli preromantizmis tipologiuri aspektebi. [Typological Aspects of Georgian Pre-Romanticism]. Tbilisi: Saari.

**ჯ. გ. ბაირონის ებრაული მელოდიების
ქართული თარგმანები XIX საუკუნის
მე-2 ნახევარში
GEORGIAN TRANSLATIONS OF GEORGE GORDON
BYRON'S "HEBREW MELODIES" IN THE SECOND HALF
OF THE 19TH CENTURY**

**თინათინ სიხარულიძე
Tinatin Sikharulidze**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ბაირონი, „ებრაული მელოდიები“, თარგმანები
Keywords: Byron, “Hebrew Melodies”, Translations